

ÁROKAY LAJOS

A REJTETT MAGYAR KATONAI ATTASÉ SZOLGÁLAT ELSŐ ÁLLOMÁSHELYEINEK FELÁLLÍTÁSA, 1920—1923

Az ellenforradalmi Magyarország diplomáciai szolgálatának kiépítése kapcsán már 1919 végén felmerült a katonai attasé hálózat megszervezésének problémája. Mivel a békeszerződés előrelátható rendelkezései miatt a magyar katonai attasék nyílt kiküldése nem látszott megvalósíthatónak, a politikai és katonai vezetés utasítására a Külügyminisztérium, a Pénzügyminisztérium és a nemzeti hadsereg szakértői kidolgozták a szolgálat rejtett felállításának és működtetésének módját. Az ún. „katonai szakelődő intézmény” működésének szabályait a Külügyminisztériumban tartott megbeszéléseken rögzítették 1920. január 8-án és február 5-én. Ezekben az értekezleteken jelen volt Stojakovics Döme vk. őrnagy is, aki a nemzeti hadsereg újonnan átszervezett hírszerző központját képviselte.¹

A Horthy-hadsereg felderítő szolgálatának központi szerve 1919 decemberében alakult meg azzal a feladatkörrel és személyi állománnyal, amellyel az ezt követő években feladatát végezte. A Fővezérség és a Hadügyminisztérium közötti párhuzamosságot felszámolták. A Hadügyminisztérium hírszerző osztályát és a Fővezérség nyilvántartó csoportját egybeolvasztották: a Hadügyminisztérium 5/b osztályának személyi állománya többségében átkerült a Fővezérség II. csoportjához. A II. csoport újjászervezésével Stojakovics Döme vk. őrnagyot bízták meg, aki ezen a területen régi szakember volt.

Említettük, hogy a magyar honvédségnek a Monarchia időszakában külön hírszerző szolgálata nem volt. A szervezési munkálatokhoz a mintát a közös hadsereg vezérkara nyilvántartó irodájának — az Evidenzbüronek — a szervezete adta, amelyet Stojakovics őrnagy személyesen is ismert és utólag is tanulmányozott rendszeres bécsi látogatásai során,² valamint a gr. Takács—Tolvai ezredes útján bekért anyagok alapján.

A Fővezérség II. csoportja ekkor kapta azt a hármas tagozódást, amely ezután egészen a második világháború végéig jellemezte a magyar vezérkar 2. osztályának tevékenységi körét: a hírszerzés, a nyilvántartás és az elhárítás egy kézbe került.

Berzeviczy tábornok vezérkari főnök 1919. december 7-i parancsa intézkedett a hírszerző szolgálat új szervezéséről: „A fővezérség egyes osztályainak átcsoportosítása és ügyköreinek új beosztása következtében a fővezérség II. csoportja ezentúl csak az offenzív hírszolgálatot (ezen elnevezés alatt ezentúl

¹ Lásd: *Árokay Lajos*: Az önálló magyar katonai attasé szolgálat felállításának előzményei. Hadtörténelmi Közlemények, 1983. 1. sz.

² Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban — HL) Vezérkari Főnökség (a továbbiakban — VKF) I. csop. 1920. 13296. sz.

csak az ellenséges és idegen államok ellen irányuló katonai és politikai felde-
rítés értendő) és ezzel szorosan összefüggő kémvédelmi szolgálatot (Spionageab-
wehr), valamint az ellenséges és idegen államok katonai és politikai helyzeté-
nek nyilvántartását látja el. A fővezérség II. csoportjához tartozott minden más
ügykör (vörös védelmi, nemzetvédelmi propaganda és sajtó) a fővezérség VI.
csoportjához lett áttéve.”³

Horthy Miklós kormányzóvá történt megválasztása után — 1920. április 1-i
hatállyal — megszüntették a Fővezérséget, amelynek egyes csoportjaiból a ve-
zérkar főnökének vezetése alatt álló „vezérkari irodák” alakultak. A vezérkar
főnökét egyelőre közvetlenül a kormányzónak rendelték alá.⁴ A vezérkar fő-
nöke és a vezérkar központi irodái számára kidolgozott ideiglenes szervei ha-
tározvány, amelyet a kormányzó 1920. május 29-én hagyott jóvá, kimondta,
hogy a vezérkar főnöke „... személyére nézve egyelőre a kormányzó közvetlen
parancsai alatt áll...” és „... közvetlenül fel van jogosítva, hogy a hatáskörébe
tartozó ügyekben a kormányzónak szóbelileg vagy írásban javaslatokat terjeszt-
hessen elő. Ezen előterjesztéseit, valamint a kormányzónak ezen ügyekben tett
döntéseit a honvédelmi miniszterrel is közölni tartozik.”⁵

Az említett szervei határozvány kidolgozása során első ízben fektették papírra
a katonai vezetés jogait a külpolitika irányításával kapcsolatban. A vezérkar
főnöke és a honvédelmi miniszter által közösen megállapított végleges szöveg,
amelyet május 22-én terjesztettek fel a kormányzóhoz, ezzel kapcsolatban így
hangzott: „A vezérkar főnöke a külpolitikát éber figyelemmel kíséri, s az erre
vonatkozó kérdéseket feldolgozza. A külpolitikára a katonai szempontokból
esetleg szükséges irányító befolyást a honvédelmi miniszterrel egyetértőleg gya-
korolja. A vezérkar főnöke e tárgyban, valamint a kölcsönös tájékoztatás szem-
pontjából a külügyminiszterrel közvetlenül érintkezik a honvédelmi miniszter
egyidejű értesítése mellett.”⁶ A vezérkar főnökének külpolitikai természetű te-
vékenységét a „Nyilvántartó iroda” végezte, amely a vezérkar 2. osztálya el-
nevezést is viselte. A katonai szakelődők szakmailag ehhez az osztályhoz tar-
toztak.

A magyar vezérkarnál nagy egyetértésre talált Bensivengo olasz tábornok-
nak egy 1920-ban írt tanulmánya, amely a hadseregszervezés kérdéseivel fog-
lalkozott, s a katonai információs szolgálatról a következőket mondta: „A há-
borút előre nem látni — ha a múltban vakság volt — a jövőben vétek. Gaz-
dasági vagy etnikai okok vezetnek a háborúhoz; okok, melyek tapasztalattal
bíró és kellő szervezettel kiegészített diplomácia figyelmét nem szabad, hogy
kikerüljék. A katonai szakembereknek pedig nem szabad, hogy ne vegyenek
észre hadi-előkészületeket, nemcsak anyagi, hanem szellemi téren is. Tehát
nagytehetségű diplomácia, amely a szükséges személyzettel és eszközökkel van
ellátva: intelligens, képzett, tudásra törekvő tisztek, akik az előbbi segítségére
vannak — ezek alkotják azt a szervet, mely az országot a fenyegető veszély
mérlegelésére és a katonai erőknek a haza védelmére szükséges intézkedéseit
lehetségessé teszi. Nem találom célszerűnek a szolgálat részletezését e helyen,
csak a közönséges kémkedés beállítását akarom elkerülni...”⁷

A magyar hadsereg felkészítése és az adódó alkalomkor való felhasználása az
ország területi integritásának visszaállítása érdekében elsősorban a nemzetközi
helyzet függvénye volt. Ezért tartották alapvető fontosságú és elengedhetlen-
tényezőnek egy jól működő hírszerző szolgálat felállítását.

3 Uo. II. csoport 1919 1207/201.

4 Uo. I. csoport 1920 13106/ sz.

5 Uo. 14302. sz.

6 Uo. 14165. sz.

7 Uo. PKF 2. oszt. 1920 21702. sz.

A katonai szakelődök kiküldésének rendje, feladatkörük és helyük a külképviseletnél

A katonai szakelődök kiküldésének rendjét a vezérkar szervei határozványának kidolgozásakor úgy javasolták, hogy a kiküldendő tiszteket a vezérkar főnöke a honvédelmi miniszterrel egyetértésben jelölje ki.⁸

A kormányzó azonban olyannyira fontosnak tartotta külpolitikai elképzeléseinek megvalósítása érdekében a katonai szakelődök személyét, hogy ezen a ponton változtatást hajtott végre a szövegben: „A külföldre küldendő katonai meghatalmazottakat vagy azokat helyettesítő közegeket a vezérkar főnöke a honvédelmi miniszterrel egyetértőleg hozza a kormányzónál javaslatba.”⁹ Kinevezésük jogát tehát magának tartotta fenn.

A vezérkar felállítását elrendelő kormányzói elhatározás 1920. augusztus 19-én jelent meg. A szakelődői szolgálatot teljesítő tiszteket 1920. augusztus 1-i hatállyal felvették a vezérkar állományába, de „a szolgálat teljesítésének különleges voltára tekintettel, s annak leplezése céljából” szolgálaton kívüli viszonyban, illetve nyugállományban való meghagyásuk mellett.¹⁰

A HM Elnöki A osztályának ezzel kapcsolatos bizalmas rendelete biztosítja, hogy az érintett személyeket tényleges szolgálatot teljesítő vezérkari tiszteknek tekintik és minden vonatkozásban, tehát a rangsorolás, előléptetés, illetmény ügyekben a nemzeti hadsereg vezérkari tisztjeivel egyenlő elbírálásban részesülnek.¹¹

A magyar kormányzat a trianoni békeszerződés ratifikálása — 1921 júliusa — után a vezérkart egy elnevezésbeli változtatással a Honvédelmi Minisztérium VI. (katonai) főcsoportjaként működtette. A Nyilvántartó osztály a VI—2. osztály elnevezést kapta. A békeszerződés 1750 hivatásos tiszt alkalmazását engedélyezte. Azok a tisztek, akik tiltott — pl. vezérkari — szolgálatot láttak el, „a trianoni békeszerződés következtében nyugállományba helyezett tisztek és katonai tisztviselők” listájára kerültek. E kategóriájú nyugdíjasok között szerepeltek a katonai szakelődök is.

A katonai szakelődök szolgálati állását és hatáskörét szabályozó működési utasítás 1920 januárjában készült el a Hadügyminisztériumban. Ez volt az önálló magyar katonai attasé szervezet első szolgálati utasítása. Az utasítás a katonai szakelődök alárendeltségi viszonyait és a külképviseletekkel való kapcsolatait a következőképpen szabályozta:

„1. A katonai szakelődő az ország katonai központjának (a hadsereg vk. főnöke és Hüm) a külképviseleteknél ez idő szerint szükségszerűleg külügyi tisztviselői címmel beosztott szerve és egyben az illető külképviselet vezetőjének katonai szaktanácsosa.

2. Kirendelésének természetéből folyik munkaköre, valamint az illető külképviselet vezetőjével leplezetlen őszinteségében és összhangban való együttműködése.

3. Szakszolgálati szempontokban és személyügyi vonatkozásokban (tanulmányok, jelentések, speciális feladatok, minősítés, kiténtetés, büntetés, szabadság) a katonai szakelődő közvetlenül a hadsereg vk. főnökéhez, illetőleg a Hümhöz van utalva és attól veszi utasításait is.

Mindazonáltal a viselt cím involválta belfegyelem és az alárendeltség kidomborítása okánál fogva az illető külképviselet vezetője a katonai szakelődővel

8 Uo. I. csop. 1920. 14165. sz.

9 Uo. 14302. sz. és Kormányzói elhatározás 596/1920. K.I.

10 HL Honvédelmi Minisztérium (a továbbiakban — HM) Eln. A. o. 1920 76554. sz.

11 Uo. 1921. 1582. sz.

szemben a feljebbvalói szerepet (büntetési jog gyakorlása nélkül) tölti be... Esetleges fegyvelemsértésekről a Küm útján a Hüm-nek jelentést tesz.”¹²

A rejtetten tevékenykedő magyar katonai szakelődök általános feladatai abban különböztek bármely nyíltan működő katonai attasé feladatkörétől, hogy nem képviselhették az idegen országban saját hadseregüket, és nem tarthattak kapcsolatot hivatalosan a fogadó ország hadseregének vezető képviselőivel. A katonai attasé fő feladata: az illető ország katonapolitikájának, katonai intézményeinek tanulmányozása, így messzemenően nagy teret kapott a katonai szakelődök munkája során.

A szolgálati utasítás a katonai szakelődök általános feladatait a következőkben foglalta össze:

a) Az illető állam katonai szervezésének s fejlődésének megállapítása és tanulmányozása, kül-, belpolitikájának éber figyelemmel kísérése, amennyiben az utóbbiak az illető állam katonai életét befolyásolják.

b) Az illető állam Magyarország és a magyar érdekek ellen irányuló politikai és katonai törekvéseinek megállapítása, különös tekintettel a haderőre vonatkozó összes kérdésekre.

c) Az illető állam közlekedési, gazdasági, kereskedelemügyi, pénzügyi és kulturális s egyéb viszonyainak katonai szempontokból való megfigyelése.

d) Az illető állam föld- és néprajzi viszonyainak tanulmányozása, különös tekintettel a nemzetiségi kérdésekre. A népek jellemének, lelkének, hangulatának megismerése.

e) Katonai erősítések megállapítása különös fontossággal bír.

f) A szomszédos államok viszonyainak az a)–e) pontok szerinti megfigyelése.”¹³

Minden ország katonai attaséjának általános feladatai közé tartozik, hogy a külképviselet vezetőjével együttműködve annak katonai szakértője legyen. Az ellenforradalmi Magyarország sajátos viszonyai között ez a szerepkör sok tekintetben irányító és a külképviseltek tevékenységét ellenőrző lehetőségeket biztosított a katonai vezetés számára. A katonai körök, amelyek 1919 végén, 1920 elején az államélet valamennyi területét ellenőrzésük alatt tartották, a követségeken szolgálatot teljesítő tiszteken keresztül közvetlen befolyást kívántak gyakorolni a külképviseltek tevékenységére. Az utasítás ugyanis kimondta: „A katonai szakelődő különös feladata, hogy abban az esetben, ha az illető államhoz való közeledés szükségesnek mutatkozik, a külképviselet vezetőjét az elérendő célokról a hadsereg vezérkari főnökétől nyert utasításai alapján behatóan tájékoztassa.” A külképviseltek vezetőinek kötelességévé tették, hogy a katonai szakelődöt teljes mértékben tájékoztassák a diplomáciai helyzetről, saját elképzeléseikről, s hogy jelentéseiket, távirataikat elküldés előtt neki bemutassák.¹⁴ Ez a rendszabály igen nagy engedmény volt a katonai vezetés számára, és a későbbiek során többször képezte feszültségek, ellentétek forrását. A képviseltek vezetői féltek attól, hogy a meglehetősen átlátszóan rejtett katonai szakelődök megjelenése a követségeken diplomáciai bonyodalmakat fog előidézni.

A katonai szakelődök gyakorlati tevékenységének megszervezése során a legtöbb nehézség a munkakörülmények biztosítása: a követségeken való elhelyezkedés, külön irodahelyiség, megfelelő lakás biztosítása terén mutatkozott. Az első tapasztalatok bebizonyították azt is, hogy a katonai szakelődök külügyi státusa, konzuli címe nem bizonyult elég tekintélyesnek.

¹² HL VKF II. csop. 126/204. sz.

¹³ Uo.

¹⁴ Uo.

Az a körülmény, hogy a Külügyminisztérium konzuli címmel ruházta fel a katonai szakelődadókat, hátrányosan befolyásolta helyzetüket, így feladataik elvégzését is. A konzulok nem tartoztak a diplomáciai testülethez, így nem illették meg őket a diplomatáknak kijáró jogok sem. Gr. Takács-Tolvay ezredes varsói katonai szakelődadó a vezérkarnak írt egyik jelentésében megemlítette: „... a szorosán vett szolgálati és hivatalos fellépésemmel, továbbá hivatalos reprezentációknál a »konzuli« cím szolgálatomra határozottan hátrányos!” Jelezte, hogy a Varsóban működő diplomaták klubját nem látogathatja, mert ide konzulok nem vehetők fel, s nem tud semmilyen iratot hazavinni szállodai szobájába, hiszen bármikor átkutathatják a lakást, mivel mint konzul nem élvez területenkivüliséget.¹⁵

Felmerült a kérdés Bécsben is. Az osztrák külügyminisztérium egyik osztályvezetője közölte a magyar konzulátus vezetőjével, Erl főkonzullal, hogy a konzuli státusba tartozó tisztviselők a Corps Diplomatique-ba nem vehetők fel. Ugyanakkor az osztályfőnök azt tanácsolta, hogy az érintett tisztviselőket alkalmaztatásuk idejére ruházzák fel diplomáciai címmel, ahogy ezt egy osztrák minisztertanácsi határozat a saját tisztviselőik számára lehetővé teszi. A nevezett kormányhatározat így szövelt: „Alle bei diplomatischen Vertretungen verwendeten effektivten Beamten, welche nicht dem diplomatischen Stande angehören, haben sich für die Dauer dieser Verwendung in Hinkunft des ihrer Rangklasse entsprechenden diplomatischen Titels zu bedienen.”¹⁶

Illetékes magyar szervek felismerték a helyzet kedvezőtlen mivoltát. Gr. Bánffy Miklós külügyminiszter a minisztertanács 1921. április 8-i ülésén az osztrák kormányhatározathoz hasonló szellemben, „jelentékeny szolgálati és társadalmi természetű okokra” hivatkozva előterjesztést tett, „... hogy azok a nem diplomáciai státusba tartozó külszolgálati tisztviselők, akik a magyar királyi diplomáciai képviselőknek szolgálatot teljesítenek, ezen beosztásuk idejére a fizetési osztályaiknak megfelelő diplomáciai rangjelzéseket használhassák.” A minisztertanács az előterjesztést elfogadta.¹⁷ A szakelődadók ezután katonai rangjuknak megfelelően követségi titkári illetve követségi tanácsosi címet kaptak.

Az 1920-ban létrehozott állomáshelyek

A katonai szakelődadó állomáshelyek létrehozása a legszorosabb kapcsolatban állt a katonai vezetés külpolitikai elképzeléseivel. Ezek az alapelvek fő vonalaikban a Fővezérség 1919. október 28-i külpolitikai emlékiratában és a vezérkari irodákban 1920 folyamán készült különböző külpolitikai tárgyú feljegyzésekben kristályosodtak ki.

Az elemzések szerint az ország területi integritásának visszaállítása szempontjából két tényező játszik rendkívül fontos szerepet: egyrészt a nemzetközi helyzetben várhatóan bekövetkező változások, amelyek előbb-utóbb szétörrik a békeszerződésekben létrehozott európai rendszert, másrészt az ország felkészülése, s ezen belül elsősorban a hadsereg felkészítése az adandó lehetőségek kihasználására.

Mindenekelőtt a háborúban kialakult szövetségi rendszer fellazulását várták: „Az entente nagyhatalmak jelenleg kényszerhelyzetben vannak kis szövetségeseikkel szemben — írja az október 28-i memorandum. Ha az általános béke megkötésével a nagyhatalmak honorálták kis barátaik érdemeit és ezáltal tel-

15 Uo. 1920 23043. sz.

16 Országos Levéltár (a továbbiakban — OL) Külügyminisztérium (KÜM) Bécsi követség 1920. nov. 5. 6340.

17 OL Min. tan. jkv. 1921. április 8.

jesítették szövetségi kötelezettségeiket, úgy egészen új, saját akaratunktól függő helyzet fog beállni országunkra nézve, melyhez a már minden kötelezettségtől felmentett nagyhatalmak kizárólag saját érdekeik szempontjából, de nem együttesen, hanem külön-külön fognak állást foglalni. Az entente államok közötti viszonyban máris észlelhetők szakadások, melyek idővel bizonyára még mélyebbek lesznek.”¹⁸

A vezérkar véleménye szerint az európai helyzetet döntő módon fogja megváltoztatni a békerendszeren kívül álló Szovjetunió léte. A hadműveleti irodán 1920 augusztusban készített felterjesztés következőképpen elemzi ezt a kérdést: „Határozott világkrízis és valószínűleg új világtörténelmi helyzet előtt állunk — akár pillanatnyilag békét kötnek az oroszok a lengyelekkel, akár nem. A nyugati kultúra megvédése a bolsevizmus ellen a 70 milliónyi német nép közreműködésének mellőzésével alig lesz lehetséges. Ezt érzik az entente vezérférfiai is (Churchill), a végső következményeket azonban még nem vonhatják le, mert a közvélemény nem képes oly gyors átalakulásra, amilyeneket a gyorsan és teljesen megváltozott európai helyzet megkövetelne. Be kellene ugyanis ismerniök, hogy versaillesi stb. béke többé nincsen, hanem az új helyzet új szövetségeseket, semlegeseket és ellenségeket fog szülni.”¹⁹

A „bolsevizmus” ellen szervezendő, feltételezett új hatalmi csoportosulásba szeretett volna Horthy bekapcsolódni. Mindenáron el akarta érni, hogy ezekben az európai eseményekben némiképp szerepet játsszon, hogy a szocialista világforradalmi folyamat ellen fellépve érdemeket szerezzen, s így az anti-kommunizmus köntösében is közelebb juthasson revíziós céljaihoz.

A vezérkari főnökség 1920. április 19-i utasítása a következőket tartalmazta: „A kommunizmus stádiuma és terjeszkedése az idegen államok területén ez idő szerint katonai szempontból ugyanolyan fontossággal bír, mint ezen államok katonai hadrendje. A felderítésnek tehát a jövőben ezen jelenségekre a legalaposabb módon ki kell terjeszkednie.”²⁰

Berzeviczy Béla vezérkari főnök 1920. október 19-én kelt előterjesztésében így foglalta össze a vezérkar elképzelését a követendő külpolitikáról: „E tekintetben osztom azon nézetet: »magyar külpolitikát kell csinálni«. Most hosszú időre magunkat lekötni nem lehet. Az európai helyzet végleges kialakulásakor azon oldalon kell lennünk, melyet erősebbnek ítélünk meg. Addig azonban ki kell használnunk a mindenkori konjunktúrát. Jelenleg igyekeznünk kell:

a) a franciák útján a békefeltételek jóindulatú magyarázatát, a véderő szervezetének megváltoztatását (sorozott hadsereg), francia kölcsönt és hadseregünk felfegyverzését és felszerelését elérni,

b) a románokkal francia támogatás mellett egy modus vivendit létesíteni,

c) a lengyelekkel az eddigi jó viszonyt ápolni,

d) a csehekkel és jugoszlávokkal gazdasági közeledést létesíteni,

e) Német-Ausztriában egy polgári kormány létesítését előmozdítani,

f) Németországgal megértetni, hogy a viszonyok tisztázása után számítunk a Németországgal való együttműködésre,

g) Olaszországot a jugoszláv állam sakkban tartására felhasználni.”²¹

Az első nyolc katonai szakelőadói helyet pontosan a felsorolt országokban létesítette a vezérkar.

18 HL VKF I. csoport 1919 2045/I. hadm.

19 Uo. 1920 16196/hdm. 2. sz.

20 Uo. II. csoport. 1920 410/207. sz.

21 Horthy Miklós titkos iratai. Budapest, 1963. 8. sz. dokumentum.

Bécs

A bécsi katonai szakelődő állomáshely létrehozásának — amint ezt már a korábbiakból láttuk — voltak előzményei. Bécsben megszakítás nélkül tevékenykedett a polgári kormányok hadügyminiszterének meghatalmazottja, a Tanácsköztársaság hadügyi népbiztosának megbízottja, sőt ott volt a szegedi ellenforradalmi kormány katonai képviselője is. A katonai szakelődő szervezet létrehozásakor gr. Takács-Tolvay József vk. ezredes töltötte be a meghatalmazotti tiszteletet.

A békeszerződések katonai rendelkezései miatt a katonai meghatalmazotti állást meg kellett szüntetni. A Hadügyminisztériumban 1920. február 22-én készült el a javaslat a szükséges szervezeti változtatás végrehajtása: „A wieni magyar katonai meghatalmazotti állás megszüntetendő volna. Helyébe lépne egy magasabb katonai képzettséggel bíró tiszt, aki wieni követségünkönél ugyanazon szerepet töltené be, mint a háború előtti években külföldön volt katonai attaséink. Miután azonban ilyenek a békefeltételek szellemében külföldre nem delegálhatók, de viszont a hadvezetőségnek szüksége van arra, hogy ilyen közege Ausztriában is tartózkodjék, szükséges, hogy ezen közeg burkolt jelleggel a wieni követségünk kebelében elhelyeztessék. Erre legcélszerűbb volna, ha az illető mint a külügyminisztérium delegált »katonai szakelődőja« konzuli, vagy alkonzuli minőségben szerepelne.”²²

A honvédelmi miniszter 1920. március 29-én a javaslat szellemében megszüntette a bécsi katonai meghatalmazotti helyet és a vezérkar főnökével egyetértésben elhatározta katonai szakelődői állás létesítését. A kiküldendő tiszt feladatát így határozta meg: „A katonai szakelődő hivatva lesz elsősorban is azon teendők irányítására, melyek jelenleg a katonai meghatalmazott politikai referensei és sajtócsoportja által végeztetnek.”²³

A szervezeti változás személycserével járt együtt. Gr. Takács-Tolvay ezredes már 1919 decemberében elhagyta Bécsset, ugyanis az osztrák rendőrség bebizonyította róla, hogy támogatólag részt vett egy Bécsben tartózkodó magyar emigráns elrablásában, akit az ellenforradalmárok Magyarországra hurcoltak és ott meggyilkoltak. Az osztrák szocialista sajtó részletesen foglalkozott az eseménnyel. Maga Renner kancellár is nyilatkozott ebben az ügyben: „... kívánatosnak tartaná, ha a magyar kormány Takács grófot itteni lakosság előtt kevésbé gyűlölt tiszttel cserélné fel, mert helyzete itt már a követségi puccsnál játszott szerepe folytán is tarthatatlan.” — idézi Gratz Gusztáv bécsi magyar követ jelentésében a kancellár szavait.²⁴

Gratz Gusztáv is azt javasolta, hogy gr. Takács-Tolvay ezredes — legalábbis bizonyos időre — távozzék Bécsből. A Külügyminisztérium továbbította ezt a javaslatot a Hadügyminisztériumhoz. Soós tábornok, vezérkari főnök utasítást adott arra, hogy Takács-Tolvay a további parancsig ne térjen vissza Bécsbe.²⁵ Az ezredesnek új helyet kerestek: a Varsóban létrehozott katonai szakelődői állomáshelyet foglalta el.

A bécsi helyre a Fővezérség Janky Béla vk. alezredest javasolta, míg a Honvédelmi Minisztérium Lehóczky Béla vk. ezredes kiküldetését támogatta. A határozat 1920. május 26-án történt meg: az illetékesek Lehóczky ezredes személye mellett döntöttek.²⁶ Janky Béla akkor más feladatot kapott: Münchenbe kellett utaznia a kormányzó személyes megbízottjaként, hogy ott a bajor ellenforradalmi tisztii körökkel tartsa a kapcsolatot.

²² HL HM Eln./D 40729. sz.

²³ Uo.

²⁴ HL HM Eln. A. o. 1920 40079. sz.

²⁵ Uo. 40078. sz.

²⁶ Uo. Eln. D. o. 1920 69476. sz.

Lehóczky Béla és Janky Béla tiszti pályafutása nagyon hasonlatosan alakult, s különösen az első világháború előtti utolsó évektől találkozott életútjuk. Lehóczky 1895-ben kezdte a tiszti pályát az aradi 33. közös gyalogezrednél. A Hadiiskolát 1900—1901 folyamán végezte el. Itt évfolyamtársa volt Maximilian Ronge, az Evidenzbüro későbbi főnöke és br. Abele Ferenc, aki 1920-ban kollégája lett a katonai szakelőadó szolgálatban. A vezérkari tiszti képesítés megszerzése után Lehóczky magasabb parancsnokságokon, majd a bécsi Hadügyminisztériumban teljesített szolgálatot. A háború befejeződése után a felszámoló hadügyminisztériumban dolgozott, ahol az elnöki osztályon vezette a munkálátokat.

Janky Bélát 1899-ben avatták hadnaggyá és helyezték a közös hadsereg temesvári 7. tüzérezredéhez. Ő 1905—1906-ban látogatta a bécsi Hadiiskolát, amelynek elvégzése után vezérkari tiszti beosztásokat töltött be. 1911-ben a Kriegsministerium elnöki osztályára került, ahol egy év múlva Lehóczky Béla is kollégája lett. Az Osztrák—Magyar Monarchia bukása őt is Bécsben érte, itt csoportvezetői tisztet töltött be a felszámoló hadügyminisztériumban. Mindketten nagy tapasztalatokkal rendelkeztek Ausztriában és kiterjedt ismeretségi körük volt az osztrák tisztikarban, amelyre Horthy oly nagy terveket alapozott.

Lehóczky Béla ezredes 1920 augusztusban érkezett Bécsbe. Feladatára vonatkozó írásbeli utasítás ezidáig még nem került elő, de a Fővezérség október 28-i emlékiratának Ausztriára vonatkozó részéből, valamint Lehóczky jelentéseiből teljes biztonsággal megállapítható, hogy fő feladatát képezte a „Remény” elnevezésű haditerv realizálásának, tehát az Ausztriában tervezett magyar katonai beavatkozásnak az előkészítése. Felhatalmazást kapott arra, hogy tárgyalásokat folytasson megfelelő osztrák személyiségekkel e terv megvalósításáról. További feladata volt, hogy kísérje figyelemmel az osztrák tisztikar szervezkedését, állapítsa meg, mely tiszti szervezet jöhet számításba a szocialista kormány megbuktatására tervezett katonai akció végrehajtásához. Lorr Viktor ezredes, vezérkari főnök 1920. augusztus 29-én értesítette a Honvédelmi Minisztériumot: „Az osztrák tiszti szervezetek működésének figyelemmel kíséréseivel Lehóczky ezredes bizatott meg. Erről esetről-esetre jelenteni tartozik. Ezen jelentéseket szigorúan bizalmas tudomásul közölni fogom.”²⁷

Az osztrák közvélemény előtt nem maradt titokban a magyar tisztek bécsi tartózkodásának igazi oka. Különösen a szocialista sajtó foglalkozott többször a kérdéssel. Az Arbeiter Zeitung 1921. július 27-i száma például így írt: „Különben ismert a Bécsben levő magyar tisztek tevékenysége. Ez voltaképpen egy élénk monarchista aknamunka, amely szoros kapcsolatban áll a mi fekete-sárga legitimistáinkkal és frontharcosainkkal. Energikusan tiltakozni kell az ellen, hogy Horthy »legjobb« tisztsjei egy monarchista propagandairodát nyissanak Bécsben.”²⁸

A kalandor elképzelés meghiúsulása után a katonai szakelőadó feladatköre általánosabb jellegűvé vált. A 2. osztály 1921 februárban határozta meg ezt írásos utasításban. Az utasítás szerint a következők voltak a feladatok:

„a) Ausztria, Cseh-Szlovákia, Románia és Jugoszlávia katonai és politikai felderítése.

b) Az Ausztriában működő fontosabb külföldi képviseltek és missziók figyelemmel való kísérése és az azokról való híradás (különösen a Magyarországra ellen irányuló tevékenységükről).

27 HL VKF II. csop. 1920 21197. sz. és 23930. sz.

28 OL Sajtólevéltár, MTT Könyvmatosok 1429. k.

c) Az Ausztriából, illetőleg az Ausztrián át Magyarország ellen irányuló kémiszolgálat felderítése.

d) Az Ausztriában és a határos országokban létező kormányellenes titkos szervezeteknek figyelemmel kísérése és esetleg az összeköttetés fenntartása.”

A katonai szakelődönak meglehetősen nagylétszámú gárda állt rendelkezésére. A felderítési feladatok megoldására az ún. „S” csoport, a d) pontban vázolt célokra egy „összekötő” tiszt volt hozzá beosztva.²⁹ (Az „S” csoport tagja volt 1922-ben többek között Újszászy István és Hindy Iván is.)

A bécsi katonai szakelődönak állandó figyelemmel kellett kísérnie a nemzetközi kommunista mozgalom munkáját, s különösképpen a bécsi magyar kommunista emigráció tevékenységét. A vezérkar véleménye Bécsről e vonatkozásban a következő volt: „Míg a bolsevizmus szülőhazájában, Oroszországban dühöng, addig a művelt nyugat proletariátusát az orosz kormány segítségével Wien városa fertőzi meg. Bár eddig is vezető szerepet vitt ebben a tekintetben de most egyenesen európai kommunista gócponttá fejlődött: az internacionális kommunizmus száalai ma Wienben futnak össze.”³⁰ A Hadtörténelmi Levéltárban rendelkezésre álló iratanyag tanúsága szerint a magyar vezérkarnak sikerült a bécsi kommunista emigráció tevékenységéről folyamatosan értesüléseket szereznie. A hírek egy része a katonai szakelődön keresztül jutott el a 2. osztályhoz.

Lehóczky Béla I. o. konzulként kezdte Bécsben tevékenységét. 1921. júniusban II. o. követségi tanácsosi címmel ruházták fel.³¹ Felmentésére 1925. augusztus 1-i hatállyal került sor. Felváltásakor tábornoki rendfokozata volt.³²

Berlin és München

Németország a Horthy-rendszer hatalomrajutásának első pillanatától kezdve különleges helyet töltött be a katonai vezetés elképzeléseiben. Bár a hivatalos magyar külpolitika az első világháború után létrejött új viszonyok között nem járhatott az Osztrák—Magyar Monarchia idején kialakult német orientáció útján — egyrészt az antant tiltó rendszabályai, másrészt a Németországban bekövetkezett demokratikus változások miatt — a kapcsolatok ápolása a katonák számára mégis rendkívül fontosnak látszott.

A vezérkar hadművelési irodájának vezető beosztású tisztjei 1920 augusztusában — a Franciaországhoz való közeledés napjaiban — határozottan sikra szálltak amellet, hogy a német orientáció ne maradjon ki a lehetséges külpolitikai megoldások közül: „...entente-tel szemben legjobb igyekezetet mutatni, illetőleg színlelni, ellenben titokban párhuzamosan a hivatalos Németországgal, illetve az előreláthatólag Németország jövőjét intéző hatalmi csoporttal éppen olyan intenzív módon tárgyalni. Berlinnel vezérkari futárszolgálatot kell rendszeresíteni, állandó összeköttetés és tájékozás végett. Úgy diplomáciai mint katonai képviseletünk Berlinben elsőrangú legyen.”³³

A memorandum tehát különbséget tesz a „hivatalos Németország” és „az előreláthatólag Németország jövőjét intéző hatalmi csoport” között, amelyet a vezérkarnál „német nemzeti irány”-nak neveztek, s amelytől együttműködést reméltek a békeszerződés nemteljesítésének kérdésében. E hatalmi csoport magvának a német hadsereget tartották. Németországban a szocialista kormányzat nem tudta megbontani a hadsereg konzervatív tömbjét: a német hadsereg

²⁹ HL VKF 2. oszt. 1922 22599. sz.

³⁰ Uo. 1. csop. 1920 14117. sz.

³¹ Uo. 2. oszt. 1921. 31788. sz.

³² OL Min. tan. jkv. 1925. július 17. OL Bécsi Követség 1925 3086. sz.

³³ HL VKF I. csop. 1920 16196/hdm. 2. sz.

felső vezetése az új rendszerben személyi összetételét, felfogását és magatartását tekintve alig változott. A Fővezérség II. csoportja 1920 márciusában, egy Németországról készített összefoglalóban, a következőképpen jellemezte a helyzetet: „A német hadsereg a konszolidáció útján halad. Noske befolyása a nemzeti szellemtől áthatott tisztikar által a hadsereg politikától (főleg szocialista) mentesítését valóra váltotta. A német szervezet ma úgy megbízható volta, mint fölszerelés, fegyverzet tekintetében példásan megfelel.”³⁴

A hadsereg diplomáciája ezért a német hadsereg köreivel kereste a kapcsolatot, valamint azokkal a titokban vagy félhivatalosan szervezkedő szélsőségesen jobboldali, revansista csoportokkal, amelyek a békeszerződések következtében kialakult status quo erőszakos felborítására törekedtek.

A katonai szakelőadó szolgálat megszervezésekor már Berlinben tartózkodott br. Abele Ferenc vk. ezredes a hadügyminiszter különleges megbízottjaként. Új minőségében 1920. március 23-án kezdte meg szolgálatát a berlini magyar külképviseletnél. Külügyi címe I. osztályú konzul volt. Br. Abele ezredes a német hadsereg vezető köreiből kiterjedt ismerettséggel rendelkezett.

A berlini magyar külképviselet vezetője, br. Forster Pál egyenesen diplomáciai ostobaságnak minősítette, hogy egy vezérkari ezredest, akit Berlinben mindenki ismer, konzullá nevezzenek ki. Véleménye szerint az antant azonnal követelni fogja visszahívását.³⁵ Erre a lépésre azonban nem került sor. Abele ezredes konzulként tovább folytathatta azt a tevékenységet, amelyet már 1919 novemberében elkezdett. 1920-ban küldött jelentéseinek túlnyomó részét az év végén megsemmisítették. A megsemmisített akták jegyzékéből kirajzolódik a berlini magyar katonai szakelőadó tevékenységi köre.

Németország belpolitikai helyzete, a német hadsereg szervezése, állapota, Németország külpolitikája, a békeszerződés betartásának, illetve kijátszásának kérdései, a szovjet—német viszony, e két ország katonai együttműködésére vonatkozó adatok megszerzése képezte fő feladatát. Ezenkívül a Szovjetunió, Franciaország belső helyzetének figyelemmel kísérése, a nemzetközi kommunista mozgalom tevékenységének felderítése tartozott feladatai közé. A megsemmisített akták jegyzékéből kitűnik, hogy fegyvervásárlásra vonatkozó megbízásokat is teljesített. Közreműködött a két vezérkar között kialakuló kapcsolat szervezésében és fejlesztésében.³⁶

Ha br. Forster aggodalmai túlzottaknak is bizonyultak, az kétségtelen, hogy az antant sajtó — elsősorban a francia lapok és a francia befolyás alatt álló német Vossische Zeitung — többször foglalkozott a magyar—német katonai kapcsolatok kérdésével és egy alkalommal az ő személyével is. 1921. április elején a Bonsoir cikket közölt arról, hogy „... a budapesti vezérkar összeköttetésben áll egyes birodalmi német tiszti körökkel.”³⁷

A Petit Bleu 1923. június 12-i száma így írt: „A magyar vezérkar, amelynek tagjait papíron elbocsátották, érintkezést tart fenn a hivatalosan szintén feloszlátott német vezérkarral, az összeköttetést magyar tisztek biztosítják, akik sűrűn utaznak Németországba. Minderről tud a szövetségi katonai bizottság.”³⁸

Egy prágai lap, a Narodny Listy 1922. október 6-i száma név szerint is megemlítette dr. Abele ezredest, mint olyan személyt, aki katonai attasé funkciót tölt be Berlinben, holott ilyenek kiküldése Magyarországról tilos. Ezt a

34 Uo. II. csop. 1920 308/550. sz.

35 Uo. 420/550. sz.

36 Uo. 1920. Megsemmisített akták jegyzéke. Szám nélkül.

37 OL Sajtólevéltár, MTI Kőnyomatások 1426. k. 1921. ápr. 2.

38 Uo. 1444. k. 1923. június 12.

cikket a Vossische Zeitung teljes terjedelemben átvette.³⁹ A német sajtó azonban nem reagált erre a hírre.

Br. Abele Ferenc „I. o. követségi tanácsos” felváltására az 1925. július 17-i minisztertanácsi ülésen törént határozat.⁴⁰ Utódjának, Stojakovics Döme vk. ezredesnek a bemutatása után, 1925 augusztusában hazatért Berlinből és egyúttal kilépett a külügyi státusból. Katonai rendfokozata ekkor már altábornagy volt. A kormányzó 1925. augusztus 24-én a 2. vegyes dandár közigazgatási vezetőjéül nevezte ki őt.⁴¹

A német vonatkozású katonai diplomácia másik fontos színhelye Bajorország volt. A horthysta uralkodó körök igen nagy jelentőséget tulajdonítottak 1920-ra tervezett kalandor, revansháborús akcióik megvalósítása szempontjából a bajor szélsőjobboldali, sőt fasiszta politikai és katonai szervezkedésnek. A kormányzat Janky Béla alezredest küldte Münchenbe, ahová 1920. augusztus 25-én érkezett meg.⁴² A vezérkar katonai szakelőadóként kezelte őt, bár helyzete forma szerint különbözött társaitól: nem kapott diplomáciai fedőbeosztást, nem tartozott a müncheni magyar konzulátushoz. Janky Béla feladata volt, hogy a közvetítő szerepet a magyar vezérkar és a puccsista Bayerischer Ordnungsblokk között töltse be.

Az 1923-as Ludendorff—Hitler-féle ún. „sörpuccs” megghiúsulása, Németország kül- és belpolitikai helyzetének átmeneti stabilizálódása után a müncheni katonai szakelőadó hely elveszítette jelentőségét: Janky Bélát 1924-ben Bécsbe helyezték.

Róma

Az olasz—magyar együttműködés lehetőségére már Gömbös Gyula százados felhívta a katonai vezetés figyelmét 1918. novemberi zágrábi kiküldetése során. A nemzeti hadsereg vezérkara különös figyelemmel kísérte az olasz külpolitikát, amely a volt háborús szövetségesekhez fűződő viszony megromlásáról árulkodott. A vezető katonai körök jogosan feltételezhatték, hogy a várt új európai szövetségi rendszer kialakításában Olaszország aktív szerepet fog játszani és ez Magyarország helyzetét is előnyösen érinti majd. A II. csoport 1920 januárjában készített összefoglalója így jellemzi az olasz külpolitika lényegét: „Olaszország nem kíván a nála erősebb hatalmak szövetségében harmad vagy negyedrendű szerepet játszani, hanem maga köré, mint nagyhatalom köré akarja csoportosítani a vele egy érdekközösségben álló kisebb államokat.” A helyzetelemzés szerint Olaszország köré tömörülnek majd mindazon államok, amelyek a békeszerződésben csalódtak. Az olaszok magatartását a rideg érdeklátika határozza meg, de éppen ezen az alapon lehet közeledés Magyarország irányában, a jugoszláv törekvések ellensúlyozására.⁴³

A MOVE folyóirat 1920. február 6-i számában megjelent külpolitikai kommentár szerint „... a jugoszláv érdekek homlokegyenest ellenkeznek Olaszország érdekeivel, s ez utóbbi olyan szövetséges után néz, amelynek segítségével említett érdekeit Jugoszláviával szemben érvényre juttatni reméli. Itt találkoznak az olasz és magyar törekvések és ez a körülmény erős befolyással lesz majd a magyar külpolitika irányítására is.”

A magyar vezérkar Olaszországot ezért azon államok közé sorolta, amelyek Magyarország szempontjából kiemelkedő jelentőségűek. Katonai szakelőadó kiküldésére 1920 első felében került sor. Ekkor már működött Rómában a magyar

39 Uo. 1422. k. 1922. okt. 7.

40 OL Min. tan. jkv. 1925. július 17.

41 HL Kormányzói Elhatározás 1925. 351/titkos.

42 HL VKF II. csop. 1920 21500 sz., és 23130. sz.

43 Uo. 112/101. sz.

külképviseleti hatóság gr. Nemes Albert vezetésével. A posztot Ghyczy Miklós vk. őrnagy töltötte be 1920. május 15-től II. o. konzuli minőségben.⁴⁴ Ghyczy Miklós 1902-ben a pozsonyi közös 72. gyalogezrednél kezdte tisztí pályafutását. 1907—1910 között elvégezte a Hadiiskolát, ahol többek között Stojakovics Döme, Czibur Andor, Böckl József, Schitler József, a későbbi magyar vezérkar vezető beosztású tisztjei tartoztak évfolyamtársai közé. A háború végén Bécsben tartózkodott: a felszámoló hadügyminisztériumban teljesített szolgálatot. Stojakovics őrnagy 1919 októberében a bécsi hírszerző állomás főnökének javasolta őt. A vezérkari főnök végül is római kiküldetése mellett döntött.

A Ghyczy Miklós őrnagynak adott alaputasítás nem ismeretes. Jelentéseiből kitűnik, hogy külpolitikai tekintetben mindenekelőtt az olasz—magyar közeledés lehetőségeinek felmérése, az ezzel kapcsolatos összes tényanyag jelentése képezte feladatát. Különös figyelemmel kellett kísérnie az olasz—jugoszláv és az olasz—albán viszony alakulását. Az olasz belpolitika problémái közül a kiélezett pártharcok figyelemmel kísérése jelentett fontos feladatot számára: azt kellett értékelnie, hogy az egyes pártok esetleges hatalomra kerülése mit ígér a magyar revíziós törekvések szempontjából.

Ghyczy Miklós fokozatosan jó kapcsolatokat épített ki az olasz vezérkarral, különösen a fasiszták hatalomra kerülése után. Az olaszok nem is csináltak titkot abból, hogy tisztában vannak feladatkörével. Ez a két ország közeledésének tünete volt, mint ahogy az is, hogy Magyarországon a szövetségközi katonai ellenőrző bizottság olasz tagjai általában mérséklő szerepet játszottak, és elnézést tanúsítottak a békeszerződés katonai pontjai nyilvánvaló megsértésének eseteiben. A magyar vezérkar erősíteni akarta a két ország közötti katonadiplomáciai kapcsolatokat: a külügyminiszteren keresztül igyekezett elősegíteni annak a tervnek a megvalósítását, hogy a budapesti olasz követségen külön katonai attasé kapjon beosztást. Guzzoni ezredes, az ellenőrző bizottság olasz elnöke üdvözölte ezt a tervet és ezzel kapcsolatban kijelentette: „Magyarország most evidenten olasz-barát politikát folytat, de ehhez szükséges, hogy Magyarország katonai érdekeit Olaszország figyelemmel kísérje.”⁴⁵

Ezen a kedvező talajon Ghyczy őrnagy 1924 folyamán aktív katonapolitikai tevékenység folytatására kapott utasítást: meg kellett kísérelnie annak elérését, hogy a megfelelő olasz szervek támogassák Magyarországnak azt a javaslatát, hogy a katonai ellenőrzés megszűnjék és helyébe a népszövetségi ellenőrzés lépjen. Ghyczy őrnagynak ki kellett lépnie konzuli munkaköre keretei közül, hogy e feladatot teljesíteni tudja. A 2. osztályon tisztában voltak azzal, hogy Ghyczy tulajdonképpeni állását az olaszok előtt leplezni már nem lehet, ezért megengedték neki, hogy óvatosan felvesse ezt a kérdést a közben Olaszországba visszahelyezett Guzzoni tábornoknál.⁴⁶ Ez rendkívüli eset volt, mert a vezérkar egyébként szigorúan vigyázott a látszat megőrzésére a katonai szakelődők tekintetében.

Ghyczy Miklós „követségi titkár” felváltására 1926. január 1-i hatállyal került sor.⁴⁷ Katonai rendfokozata ekkor ezredes volt. Feltehetőleg rossz egészségi állapota miatt nem vették figyelembe őt magasabb katonai beosztásra: a Hadtörténelmi Levéltár parancsnoka lett. E mellőzés miatt hamarosan kilépett a honvédség kötelékéből.

A római állomáshellyel kapcsolatban kell szólnunk a vezérkar Albániával

44 OL Bécsi követség 1921 3469. sz.

45 HL A magyar királyi kormány meghatalmazottja a szövetségközi katonai ellenőrző bizottságnál. Eseménynapló a szövetségközi katonai ellenőrző bizottság 1922. évi működéséről. Január 28-i bejegyzés. (A továbbiakban: Rapaich Richárd naplója.)

46 HL VKF 2. sz. 1924 25555. sz.

47 OL Min. tan. jkv. 1925. nov. 12. és nov. 20., valamint Külügyi Közlöny, 1926. 1. sz.

kapcsolatos érdeklődéséről. Albánia független országgként való elismerése után a külügyminisztérium megtette a szükséges lépéseket a két ország közötti diplomáciai kapcsolatok felvételére. A kormányzó — a külügyminiszter közvetlen előterjesztésére — 1922. június 6-án engedélyezte, hogy az albán főkormánytanácsnál Róma székhellyel követséget állítsanak fel, s ennek vezetésével gr. Nemes Albert római követet bízta meg.⁴⁸ A katonai szakelődónak is alkalma nyílt arra, hogy Albániában tett utazásokkal pontosítsa az országra vonatkozó ismereteit.

A vezérkar nyilvántartó irodájának jugoszláv kérdésekkel foglalkozó alosztálya azonban még behatóbban kívánta figyelemmel kísérni az albániai eseményeket és ezért 1923. január 10-én javaslatot szerkesztett Albánia közvetlen katonai megfigyelésére: „Albánia ziláltsága következtében addig nem nagy súlyt helyeztünk a szorosabb érintkezés felvételére, azonban tekintettel Olaszország és Jugoszlávia versengésére, melyet Albániában biztosítandó befolyásuk érdekében kifejtének, szükségesnek mutatkozik, ha nem is diplomáciai képviselőt felállítására, de legalább katonai részről egy állandó emberünk kinttartása” — mondja az előterjesztés, majd így folytatja: „Tekintettel azonban egy ilyen szervnek bármi címen való etabliálásával járó rendkívüli nehézségekre, továbbá azon anyagi áldozatra, melyet egy ilyen szerv fenntartása követel, bizalmi emberünk jelen esetben mint egy ipari vállalat megbízottja menne ki.” Róder Vilmos vezérkari főnök megjegyezte, hogy bár Albánia jelentősége erősen el van túlozva, egyetért a javaslattal, ha valaki a vezérkartól úgy kimehet, hogy az ne jelentsen különös kiadást.⁴⁹

Ez a „valaki” a javaslatot megfogalmazó Menich Zoltán őrnagy volt, aki mint egy Tiranában működő olasz vállalat tagja, s mint ilyen tiranai lakos, 1925. március 15-én tiszteletbeli magyar királyi konzuli címet kapott. A tiranai konzulátus 1924. június 7-én kezdte meg működését.⁵⁰ Menich Zoltán „tiszteletbeli konzul” a római katonai szakelődón keresztül tartotta a kapcsolatot a központtal.

Párizs

Az a gondolat, hogy Párizsban katonai szakelődői helyet hozzanak létre, 1920 tavaszán a francia-orientáció kezdeti időszakában merült fel. A politikai és katonai vezető körök a szovjet Vörös Hadsereg lengyelországi győzelmével számoltak és ettől az eseménytől remélték, hogy Franciaország a „bolsevizmus elleni harcban” az ellenforradalmi Magyarország katonai közreműködését is igénybe veszi. Az antikommunista háborúba való bekapcsolódástól komoly sikereket vártak revíziós törekvéseik megvalósítása szempontjából.

Horthy közvetlen környezetéhez tartozó Kozma Miklós naplójának 1920. július 7-i bejegyzésében többek között a következőket írta: „A lengyel vereség miatt 6—8 hét múlva a legkomolyabb helyzet állhat elő. Addig Bécsset és Ausztriát mellénk kell állítani... A következő lépés Csehország illetve Szlovénia kérdése. Mindezt antibolsevista alapon, ha lehet francia támogatással.” Egy szeptemberi bejegyzés: „Külső helyzet tisztázatlan — Párizs, Bukarest, Varsó előtérben.”⁵¹

A vezérkar a párizsi katonai szakelődői helyre Nánássy-Megay Ernő vk.

48 OL Min. tan. jkv. 1922. július 1.

49 HL VKF 2. oszt. 1923. 10346/VI—2—c.

50 Külsőügyi Közlöny, 1924. 5. és 6. sz.

51 OL Sajtólevéltár. Kozma Miklós iratai. Katonai vonatkozású adatgyűjtemény. Napló 1920. július 7. és szeptember.

alezredest javasolta. Nánássy-Megay a nagytudású, száraz, kimért modorú vezérkari tisztek típusához tartozott. A honvédségtől került a vezérkar vasúti irodájára. Mint a vasút katonai felhasználásának szakértője sokat utazott, „világlátott” emberré vált. Tökéletesen beszélt franciául. A polgári forradalom és a proletárdiktatúra időszakában is aktív tisztként szolgált. Az ellenforradalom első időszakában a pécsi szövetségek közti katonai ellenőrző bizottság mellé volt beosztva. Később a Fővezérség, majd a vezérkar hadművelleti csoportjánál osztályvezetői beosztásban tevékenykedett. Innen került a katonadiplomáciai szolgálatba.

Az 1920-ban létrejött francia—magyar kormány szintű tárgyalások részeként br. Láng Boldizsár ezredes a Honvédelmi Minisztérium képviselőjében megbeszéléseket folytatott vezető szerepet játszó francia katonákkal, akiktől bizonyos ígéretekkel kapott: — br. Láng kifejezése szerint — „sub titulo”, hogy „a bolsevista veszedelem ellen felkészülve legyünk” fegyvereket adnának a magyar hadsereg megerősítése érdekében. Az ezredes a vezérkarnál tartott beszámolójában kifejezte azt az igényét, hogy a tárgyalások további folyamán rendelkezésére álljon neki a vezérkar részéről „az az ur, aki majd Párizsba kerül, mint attaché”.⁵²

Megay Ernő kiküldetése azonban meglehetősen elhúzódott. Utazására csak akkor került sor, amikor a Franciaországgal kapcsolatos remények már meghiúsultak: 1921. januárban érkezett a francia fővárosba.⁵³ A párizsi katonai szakelőadónak szánt eredeti feladat kört, nevezetesen azt, hogy a francia—magyar katonai egyezmény létrehozásánál, annak megvalósításánál közreműködjék, nem tudta már betölteni a nemzetközi és a franciaországi politikai helyzetben bekövetkezett változások miatt. Jelentéseiben elsősorban a katonapolitikai elemek domináltak.

A trianoni békeszerződés ratifikálása után napirendre került a párizsi magyar külképviseleti hatóság valóságos követséggé való átalakítása, amire 1921. októberben sor is került. A követség vezetésével ügyvezetői minőségben Práznovszky Ivánt bízták meg.⁵⁴ A katonai vezetés, amely nem adta fel a reményt, hogy a békeszerződések katonai határozatai tekintetében engedelményeket lehet elérni a Párizsban székelő Nagykövetség Tanácsánál, a párizsi magyar követség szerepét e vonatkozások miatt igen nagyra tartotta. A honvédelmi miniszter előterjesztést tett a kormányhoz, hogy „... a hadsereg kérdéséről teljesen orientált diplomata küldessék ki Párizsba...”⁵⁵ Rapaich Richárd ezredes, a Szövetségek közti Katonai Ellenőrző Bizottság mellé delegált összekötő tisztnaplójában a következőket olvashatjuk: „A katonai kívánalmakkal szemben... a nagykövetség tanácsa mindig hajthatatlan álláspontot képviselt. Mindazonáltal feltűnő, hogy a második királypuccs óta az entente, de főleg Párizs még ridegebb álláspontot foglal el, és határozatai megállapított időpontokhoz kötvé fellebbezhetetlenség bélyegét viselik magukon. Ennek mélyebb okai lehetnek és nincs kizárva, hogy politikai irányváltoztatást is jelent. Nem akarok kritikát gyakorolni, de szabad legyen mégis megjegyezni, hogy a mi részünkről is történt hiba. Külügyi orientációnkban határozott irány nem látható. Párizsban, mely úgy mondhatnám jelenleg a világ szíve, követünk nincs, sőt chargé d'affaires-ünk Práznovszky Iván is a legsúlyosabb időben távol van... Ennek sürgősen véget kell szakítani és diplomatáink letehetősebbét és legképzettebbjét, inkább ma, mint holnap ki kell küldenünk Párizsba, mert különben elveszünk.”⁵⁶

52 HL VKF V. oszt. 1920 57244. sz.

53 OL Bécsi követség 1921. 25. sz.

54 OL Min. tan. jkv. 1921. szept. 16. Külügyi Közlöny, 1921. okt. 15.

55 HL Rapaich Richárd naplója. 1921. nov. 16-i bejegyzés.

56 Uo. 1921. dec. 17-i bejegyzés.

A katonai vezetés is alkalmasabb embert kívánt küldeni a szakelőadói helyre mint amilyen Nánássy-Megay Ernő ezredes volt, aki száraz, kimért modora miatt nem volt alkalmas arra, hogy megfelelő kapcsolatokat létesítsen, s hogy a Magyarországgal szemben kialakult rossz hangulatot kedvezően befolyásolja. A választás br. Láng Boldizsár ezredesre esett, aki ekkor a kormányzó katonai irodájának volt a vezetője és katonadiplomáciai téren tekintélynek számított. A minisztertanácsi előterjesztés szerint „... miután nevezett a volt közös hadügyminisztériumban és más katonai hatóságoknál éveken át teljesített szolgálata következtében a katonai igazgatás minden ágában alapos jártassággal bír, a békedelegációnál katonai szakértői minőségben teljesített szolgálata következtében pedig a trianoni békeszerződésnek a leszerelésre vonatkozó határozványait, valamint a csendőrség szervezetét is behatóan ismeri és az ismeretei alapján különösen alkalmas arra, hogy a békeszerződésnek a leszerelésre vonatkozó intézkedéseivel összefüggő tárgyalásokat vezesse Párizsban.”⁵⁷

Br. Láng ezredes, aki a katonai iroda vezetői beosztásban tábornoki helyet töltött be, a külügyi státusban I. o. követségi tanácsosi címet kapott.⁵⁸ Feladatköre a kinevezési előterjesztésből is kitűnik: aktív katonadiplomáciai tevékenység folytatására kapott megbízatást. Arra kellett törekednie, hogy a magyar hadsereg fejlesztését leginkább megnehezítő akadályok eltávolítását igyekezzék a szövetségeseknél és elsősorban a francia tényezőknél elérni. Így az általános védkötelezettség helyreállítása, az antant magyarországi helyszíni katonai ellenőrző tevékenységének megszüntetése és helyette a népszövetségi alkalmankénti ellenőrzés bevezetése képezte tárgyalásainak fő témáit. Éberen kellett figyelnie az antant hatalmak minden olyan törekvését, amelyek Magyarországon katonai érdekei ellen irányultak.⁵⁹

Az államvezetés nagy anyagi áldozatokat hozott azért, hogy br. Láng a remélt katonapolitikai eredményt elérje. Fizetését lényegesen magasabban állapították meg, mint amilyent Megay ezredes élvezett és amilyent a hasonló beosztású polgári diplomaták kaptak. Ezenkívül jelentős évi reprezentációs keretet biztosítottak számára, amit a pénzügyminisztérium is „aggályosnak” tartott, mert „... ilyen címen a külügyi tisztviselők javadalmazásban nem részesülnek.”⁶⁰

Láng Boldizsár olasz közvetítéssel felvette a kapcsolatot a Versailles-ban működő katonai tanáccsal.⁶¹ Többéves működése során azonban semmiféle lényeges eredményt nem sikerült elérnie a nagyhatalmak katonai képviselőinél. 1927-ben történt nyugdíjazásakor egy konkrét sikerét lehetett megemlíteni kitüntetési javaslatában: „... minden tudását és képességét, minden összeköttetését latba vetve ki tudta vívni egy olyan tag eltávolítását a katonai ellenőrző bizottságból, aki minden ténykedésével súlyosbítani igyekezett az amúgy is nehéz feltételeket”.

Br. Láng Boldizsár 1927-ben, közvetlenül nyugállományba vonulása előtt, altábornagyi rendfokozatot ért el. Felváltására 1927 decemberében került sor, amikor az első magyar párizsi katonai attasé — Holmok Sándor vk. százados — elfoglalta állomáshelyét.⁶²

57 OL Küm. Eln. o. 1922 4101/1. sz.

58 Uo. és OL Min. tan. jkv. 1922. március 17.

59 HL HM Titkos Bk. 8. oszt. 1927. 83203., 83478. sz.

60 OL Pénzügyminisztérium (PÜM) Általános iratok 1924. 166661. sz.

61 HL Rapaich Richárd naplója 1922. július 3-i és 7-i bejegyzés.

62 HL HM Titkos Bk. 8. oszt. 1926 83478. sz. és 83255. sz.

Varsó és Krakkó

A Fővezérségnek feltétlenül szüksége volt a lengyelországi katonai, katonapolitikai helyzet részletes ismeretére. Mivel Varsóban nem volt katonai szakelődő, a szükséges értesülések megszerzésére gr. Csekonicus Ivánt, a magyar kormány varsói képviselőjét kérték fel, aki 1920 elején érintkezésbe is lépett a lengyel vezérkarral a kért adatok megszerzése érdekében.⁶³

A varsói állomáshely létrehozása, a kiküldendő katonai szakelődő kiválasztása 1920 júliusára megtörtént. A vezérkar gr. Takács-Tolvay ezredest jelölte Varsóba, aki Bécs kényszerű elhagyása után rendelkezésre állt. Gr. Takács-Tolvay személye azért is alkalmasnak látszott e feladat elvégzésére, mert jóbaráti szálak fűzték őt — még a közös hadsereg idejéből — Haller tábornokhoz, a lengyel hadsereg vezérkari főnökéhez: annak idején évfolyamtársak voltak Bécsben a Hadiiskolán.

1920. július 11-én Róder Vilmos tábornok, vezérkari főnök sajátkezűleg fogalmazott utasítást adott át Takács-Tolvay ezredesnek. Fő feladata az volt, hogy a lengyel hadsereg helyzetéről folyamatosan jelentsen, tisztázza Romániának a szovjet—lengyel háborúval kapcsolatos várható magatartását. Jelentéseiben előtérbe kellett helyeznie azt a szempontot, hogy a szovjet Vörös Hadsereg további előnyomulásának tényét mi módon lehetne kihasználni a közös lengyel—magyar határ fontosságának kifejtésére, és annak bizonyítására, hogy a magyar hadseregnek ebben a helyzetben hadianyagra van szüksége. A katonai szakelődőnek különös figyelmet kellett fordítania Csehszlovákiára, ahol a feltételezés szerint szocialista forradalom fog kitörni a szovjet orosz hadsereg további lengyelországi előnyomulása esetén. Takács-Tolvaynak meg kellett állapítania, hogy Lengyelország milyen magatartást tanúsítana Csehszlovákiával szemben, ha ott ez a forradalom kirobbanna.⁶⁴

Takács-Tolvay ezredes július 19-én érkezett Varsóba és még ugyanezen a napon magánlátogatást tett Haller tábornoknál. A lengyel vezérkari főnök megígérte neki, hogy utasítást fog adni az egyes csoportfőnököknek, hogy őt a harcéri helyzetéről állandóan tájékoztassák.⁶⁵ A katonai szakelődő jelentéseiből kitűnik, hogy a lengyelek ezt az ígéretet alapján betartották, bár éppen a vezérkar nyilvántartó irodájának vezetője igyekezett eltitkolni előle a lengyel helyzetre vonatkozó híreket.⁶⁶

Gr. Takács-Tolvay József csak hat hónapig volt Varsóban. 1920 második felében megkezdődött a bukaresti magyar követség szervezése és a vezérkar őt jelölte a román fővárosban felállítandó külképviselet mellé katonai szakelődőnek. Utódja Varsóban Czibur András vk. ezredes lett, akit 1921. január 2-ával I. o. követségi titkárnak neveztek ki.⁶⁷

Czibur András (Andor) alezredes a régi iskolából került a szolgálatba: a Hadiiskola elvégzése után az Evidenzbüroba helyezték. Abba a vezérkari tisztii társaságba tartozott, amelynek Bartha Albert, Tombor Jenő, Werth Henrik, Stojakovics Döme, Kapitány Gyula, Marsik Jenő, Politovszky István és mások voltak a tagjai, akik részben a forradalomban, részben az ellenforradalom időszakában tették ismertté nevüket. Czibur András — kiküldetése előtt — a vezérkar nyilvántartó irodáján teljesített szolgálatot.

A trianoni békeszerződés életbe léptetése után — 1921 szeptemberben — a varsói magyar külképviseleti hatóságot is valóságos követséggé alakították

63 HL VKF II. csop. 1920 221/6. sz.

64 Uo. I. csop. 1920 15124. sz.

65 Uo. II. csop. 1920 729/2. sz.

66 Uo. 1920 24016. sz.

67 HL HM Elm. D. o. 1921. 1040. sz.

azt az eredményt elérni, amelyet elvártak tőle. Daruváry külügyminiszter a minisztertanács 1924. június 27-i ülésén, amelyen többek között a katonai szakelőadói intézmény felülvizsgálása is a napirenden szerepelt, javasolta a varsói hely elhagyását. Bethlen István is egyetértett ezzel a javaslattal. A kormány határozatot hozott a Varsói állomáshely megszüntetéséről.⁷⁴ A Nánássy-Megay Ernő II. o. követségi tanácsosi címmel felruházott I. o. konzul felmentéséről szóló hivatalos közlemény a Külügyi Közlöny 1924. szeptember 2-i számában jelent meg. Megay ezredes ekkor kivált a külügyi állományból.

A krakkói „magyar királyi útlevélhivatal” létrejöttéről már szóltunk. A Csehszlovákia ellen irányuló kalandor tervek megghiúsulása után is folytatta tevékenységét, megváltozott feladatokkal. A kirendeltség 1920 nyarától kezdve a lengyelországi és az orosz—ukrán viszonyok felderítésére összpontosította tevékenységét. A krakkói katonai szakelőadó feladatkörébe tartozott a szovjet Vörös Hadseregben harcoló magyar katonák tevékenységének felderítése. Állandó feladat volt a volhiniai és kelet-galíciai katonai helyzet felderítése és jelentése.⁷⁵

1921 elején felmerült az a terv, hogy a Krakóban működő útlevélhivatalt tényleges konzulátussá szervezik át. A Honvédelmi Minisztérium a tervezett átszervezést felhasználta arra, hogy Krakóban személycserét hajtson végre. A minisztertanács 1921. február 24-i ülése hozzájárult ahhoz, hogy Guillaume Árpádot felmentsék „konzuli” beosztásából és hogy egyúttal töröljék a külügyi státusból. A honvédelmi miniszter Rampel Béla vk. alezredest javasolta Guillaume utódjául.⁷⁶

A minisztertanács 1921. április 28-án tárgyalta a krakkói konzulátus felállításának kérdését. Gratz Gusztáv külügyminiszter a javaslat indoklása során megemlítette, hogy „... a lengyel kormány súlyt helyez arra, hogy a krakkói útlevélkirendeltség katonai jellege minél előbb megszűnjön.”⁷⁷ A krakkói konzulátus 1921. szeptember 9-én kezdte meg működését br. Hauser Lothar II. o. főkonzul vezetésével, aki hivatásos diplomata volt.⁷⁸ Rampel Béla alezredes II. o. konzuli címmel a konzulátushoz beosztott tisztviselőként töltötte be a katonai szakelőadói tisztelet.⁷⁹

Újabb személycserére 1922 október végén került sor. Krakóba Marsik Jenő került, aki — mint majd a későbbiekben látni fogjuk — Belgrádból történt kényszerű visszahívása után a lengyelek által nem szívesen látott Rampel Bélát váltotta fel. (Rampel Bélával szemben az váltott ki ellenérzést, mert őt a Magyar Tanácsköztársaság kormánya is kiküldte Varsóba 1919-ben a hadifogoly fogadó bizottság vezetőjének.)

A krakkói állomáshely jelentősége ekkor már nagymértékben csökkent. A katonai szakelőadó intézményt ezekben a hónapokban általános támadás érte a pénzügyminiszter részéről. Bár a vezérkar 1923 januárjában megkísérelte, hogy mentse a lengyelországi katonai szakelőadói helyeket, mondván, hogy ezen állások „... betöltöttségére honvédelmi szempontból éppen a jelenlegi viszonyok között különös nagy súlyt helyezünk.” — ez a törekvés nem járt sikerrel.⁸⁰ Marsik Jenőt 1923. júniusban visszahelyezték a központba, s ezzel a krakkói katonai szakelőadói hely véglegesen megszűnt. 1924. június 30-ával a krakkói konzulátus beszüntette tevékenységét.⁸¹

74 OL Min. tan. jkv. 1924. június 27.

75 HL VKF II. csop. 1920 22829. sz.

76 OL Min. tan. jkv. 1921. február 24.

77 Uo. 1921. február 24.

78 Uo. 1921. április 28.

79 Külügyi Közlöny, 1921. október 1.

80 HL HM Eln. D. o. 1923 15594. sz.

81 Külügyi Közlöny, 1924. szeptember 2.

Bukarest és Kolozsvár

A Fővezérség 1919. október 28-i külpolitikai emlékirata szerint Magyarország fő ellenségének Romániát kell tekinteni, egyrészt mert katonailag a legerősebb valamennyi lehetséges ellenfél között, másrészt területi aspirációi leginkább veszélyeztetik az ország létfeltételeit. A memorandum Romániával szemben a fegyveres leszámolás tervét veti fel, amennyiben erre a helyzet diplomáciailag, gazdaságilag és katonailag megfelelően elő lesz készítve. A vezérkar Románia helyzetét sok tekintetben ingatagnak tartotta. Az angol és az amerikai szimpátia feltételezett csökkenése, a szomszédos országokkal a területi kérdésekben kialakult surlódási felületek, az erdélyi nemzetiségi problémák és a román belpolitikai ellentétek képezték azokat a Románia szempontjából kedvezőtlen tényezőket, amelyekre Horthy revansháborús terveit alapította.⁸²

1920 folyamán a szovjet—lengyel háborúval kapcsolatban új remények bontakoztak ki: a vezérkarnál az a nézet alakult ki, hogy a szovjet Vörös Hadsereg a lengyelországi győzelem után Romániát fogja megtámadni. Ezt a felfogást a lengyelek is megerősítették. Haller tábornok 1920 júniusában kijelentette gr. Takács-Tolvay ezredesnek, hogy „Varsó után rájuk kerül a sor.”⁸³ A vezérkariak nem az azonnali fegyveres akció lehetőségét látták ebben a helyzetben, hanem Románia általános helyzetének gyengülését, amelyből hasznot lehet húzni. Románia keleti fenyegetettségétől azt várták, hogy a román vezetők körében kialakul az a vélemény, hogy — a hátbatámadás elkerülése érdekében — „... bizonyos területi engedmények árán is Magyarországgal a végleges békét meg kell teremteni.”⁸⁴ E megértő politika első lépéseként a diplomáciai viszony felvételére irányuló román törekvést tekintették.

A vezérkar a két ország közötti kapcsolatok normalizálódásától azt is várta, hogy a diplomáciai kapcsolatok felvétele után alkalma nyílik a romániai viszonyok belülről való megfigyelésére, amit a távlati tervek kialakítása szempontjából alapvető fontosságúnak tartott. A román vonatkozású híryanagot a bécsi „S” csoporton kívül a lengyel vezérkartól szerezte meg a nyilvántartó osztály. Amíg gr. Csekolics Iván, a magyar kormány varsói kiküldöttje 1920 február elején még azt jelentette, hogy a lengyel vezérkartól „a román nyilvántartási adatok megszerzése egyelőre nem lehetséges, de nincs kizárva, hogy a a politikai viszonyoknak továbbfejlődésével a lengyel—magyar közeledés irányában ezt is elérjük” — Dormándy alezredes február végén már azt írhatta rá a jelentésre, hogy „megtörtént”.⁸⁵

A nyilvántartó osztálynak azonban közvetlen értesülésekre lett volna szüksége. A vezérkari főnök 1920. május 9-i átiratában arra kérte a Külügyminisztériumot, hogy létesítsen konzulátusokat „a még ellenséges országokban és a Magyarországtól elszakított területeken”. Teleky Pál külügyminiszter ezt a kívánságot ekkor kénytelen volt elhárítani: „... utalni kívánok azon körülményre, hogy a jelenleg még ellenséges államokban mindaddig konzulátusokat nem tudunk felállítani, míg ezen államokkal olyan megállapodásra nem jutunk, amelyek a konzuli hivatalok kiküldésére megadják a nemzetközi alapot” — írta a vezérkari főnöknek címzett válaszlevelében.⁸⁶

A Honvédelmi Minisztérium, a vezérkar nyilvántartó irodája és a Külügyminisztérium képviselőinek 1920. június 12-én tartott ülésén a vezérkari főnök-ség kifejezte azt a kívánságát, hogy „Bukarestben mielőbb külképviseleti ható-

82 HL VKF I. csop. 1919 2045/I. sz.

83 Uo. II. csop. 1920 729/2. sz.

84 Uo. 1920 22029. sz.

85 Uo. 1920 221/6. sz.

86 Uo. 2. oszt. 1921 36623. sz.

ság (lehetőleg diplomatai) állíttassék fel, amelyhez leplezetten katonai szerv osztassék be.”⁸⁷ 1920 második felében — francia közvetítéssel — megszületett a megfelelő megállapodás a diplomáciai kapcsolatok felvételéről.

A vezérkar bukaresti katonai szakelőadónak gr. Takács-Tolvay vk. ezredest jelölte, aki ekkor még Varsóban tevékenykedett hasonló beosztásban. A külügyminisztérium gr. Takács-Tolvayt II. osztályú követségi tanácsossá nevezte ki.⁸⁸ A bemutatkozó látogatásra 1921. január 27-én került sor, amikor a román külügyminiszter együttesen fogadta a követség munkatársait. A fogadtatás rendkívül hűvös, kimért volt, az egész beszélgetés tíz percig tartott. Take Jonsescu még helyet sem kínálta meg őket.⁸⁹

A bukaresti katonai szakelőadónak adott alaputasítás ezidáig nem ismeretes. Jelentéseiből kiderül, hogy a romániai vonatkozású felderítési feladatok megoldásán kívül a Szovjetunió helyzetét kellett fokozott figyelemmel kísérnie. A hivatalos román körökkel azonban oly rossz volt a viszony, hogy még a szovjetellenesség talaján sem sikerült együttműködést kialakítania. Takács-Tolvay orosz emigránsokkal kísérletezett és a finn ügyvivővel keresett kapcsolatot, akinek — tudomása szerint — Bukarestben is az oroszországi viszonyok felderítése képezte fő feladatát.⁹⁰

Ha a hivatalos katonai körökkel rossz is volt a kapcsolat, ez nem jelentette azt, hogy az álcázott bukaresti magyar katonai attasé eredménytelenségre lett volna kárhozthatva. A román nagyvezérkarnál általában mindenféle anyagot meg lehetett pénzért venni. A központ igen nagy mértékben támaszkodott a bukaresti katonai szakelőadókra a kisantra vonatkozó, esetleg a nagyhatalmakkal is kapcsolatos dokumentumok megszerzésénél. Gr. Takács-Tolvay és utódja Ruszkay Jenő vették elsősorban igénybe a 2. osztály költségvetésében szereplő „a nagy célokra tartalékolt átalány” elnevezésű költségvetési tételt, amelyből a megfelelő kifizetések történtek.

A hírszerzők és ügynökök széles körű foglalkoztatása nyugtalanította a bukaresti magyar követet is, aki 1922 tavaszán megüzente a HM VI. csoportjának, tehát a rejtett vezérkarnak, hogy „... a hírszerzés felesleges, mert a követség mindenről tájékozva van”. A vezérkar ebben az ügyben a Külügyminisztériumhoz fordult: a megküldött átiratban leszögezték a katonai hírszerzés nélkülözhetetlenségét. „Az tény és igaz, hogy a követség a katonai szakelőadó útján a katonai helyzetről igen jól és helyesen van tájékozva, de ez a körülmény a hírszerzést más eszközökkel még távolról sem teszi feleslegessé. Vannak bizonyos fontos katonai feladatok, melyek felderítése nem áll a katonai szakelőadó módjában. Ezen feladatok megoldása céljából, amelyektől eltekinteni semmiképpen nem szabad, szükséges hírszerzőkkel dolgozni.” — érvelt a vezérkar 2. osztálya. A vezérkari főnök felkérte a külügyminiszter helyettesét, gr. Khuen-Héderváryt, hogy ezeket a szempontokat a bukaresti követnek hozza tudomására.⁹¹

A munka változatlan módszerekkel folyt tovább. Jánky Kocsárd, a katonai főcsoport főnöke, 1923. szeptember 8-án kelt kitüntetési javaslatában a következőképpen értékelte a közben tábornokká előlépett gr. Takács-Tolvay tevékenységét: 1921 január óta — katonai szakelőadók számára egyik legkényesebb helyen — szakadatlanul a legeredményesebb működést fejtí ki. Ezen működése különösen az utóbbi időben oly alapvető fontosságú eredménnyel járt, mely a további szakmunkát lényegesen megkönnyíti.⁹²

87 HL HM Eln./D. o. 1920 65768. sz.

88 Uo. 1920 86233. sz.

89 HL VKF 2. oszt. 1921 21511. sz.

90 Uo. 1921 24228. sz.

91 Uo. 1922 28597. sz.

92 HL HM Eln. Titkos 8. oszt. 1924 8289. sz.

Gr. Takács-Tolvay József felváltására 1925. augusztusban került sor. Katonai rendfokozata ekkor már altábornagy volt. Horthy az 1. honvéd vegyesdandár közigazgatási vezetőjének nevezte ki őt.⁹³ „Diplomáciai” tevékenysége ezzel véget ért.

A bukaresti katonai szakelőadó hatáskörébe tartozott az Erdély I. elnevezésű hírszerző, aki a kolozsvári magyar útlevélkirendeltségen működött.

A vezérkar 1921 őszén — a békeszerződés ratifikálása után — ismét kérte a Külügyminisztériumot, hogy az elcsatolt országrészekben állítson fel konzuli hivatalokat. „Ezen alkalommal már most bátorkodom megjegyezni, hogy a Honvédelmi Minisztérium VI. csoportja... szükségesnek fogja találni, hogy minden konzulátusokhoz egy saját közegét is beossza.” — hangoztatta az átirat.⁹⁴

A kolozsvári magyar útlevélkirendeltséget 1922 őszén állították fel, s a vezérkar „közége” Róder Jenő, Róder Vilmos vezérkari főnök testvéröccse lett, aki ott konzuli irodaigazgató címet viselt⁹⁵ Felváltására 1926 folyamán került sor.⁹⁶

Prága

Horthy és szűkebb köre Csehszlovákia vonatkozásában számított először sikerre a területi revízió terén. A szlovák autonomista mozgalom erősödése, a monarchista érzelmű katolikus papság befolyása a szlovák tömegekre, a cseh haderő gyengesége, a bolsevizmus esetleges térhódítása Csehországban, a lengyel közreműködéssel szervezett „tót-légió”-tól várt siker, a magyar és a szudétanémet irredenta mozgalomtól remélt eredmények táplálták azt a véleményt, hogy „... a cseh—tót viszonyokat kihasználva még alkalom fog nyílni területi erősbödsre is” — ahogy ezt a Fővezérség október 28-i emlékirata megfogalmazta.⁹⁷

A vezérkarnak 1920 elején már volt egy embere Prágában, aki ott legális megbízatással tartózkodott. Ez a tiszt Bajnóczy József százados volt, akit még a Hadügyi Népbiztosság küldött a csehszlovák fővárosba, hogy ott a volt közös hadsereg felszámolásának ügyeivel foglalkozzék.⁹⁸ Bajnóczy prágai kiküldetése nem volt véletlen. Bár Ludovika Akadémiát végzett, avatása után a közös hadsereghez került: előbb a pozsonyi cs. és kir. 72. gyalogezrednél teljesített szolgálatot, majd német nyelvtudásának tökéletesítése érdekében a prágai gyalogezredhez helyezték. Itt ismerkedett meg jövődöbéli feleségével, aki cseh nő volt. Bajnóczy József megtanult csehül is. Beosztása és rokoni kapcsolatai révén kiterjedt ismeretségi köre alakult ki Csehországban. Bajnóczy a polgári demokratikus forradalom időszakában a Hadügyminisztérium katonapolitikai osztályán szolgált, s tagja lett a Vörös Hadseregnek is. Mint „Bajnóczy volt százados elvtárs” került 1919 áprilisban Prágába.

A Tanácsköztársaság bukása után Bajnóczy József Prágában maradt a Hadügyminisztérium kiküldöttjeként. Szolgálatát a magyar külképviselet keretében látta el, de fizetését a hadügyi tárcától kapta.⁹⁹ A vezérkar a liquidációs munkák végzése mellett felderítési feladatok végrehajtásával is megbízta. Első jelentését 1920. január 15-én küldte a Fővezérség II. csoportjához a bécsi „S”

93 HL Kormányzói elhatározás 1925 351/titkos sz.

94 HL VKF 2. oszt. 1921 36623. sz.

95 Külügyi Közlöny, 1922 82. old.

96 HL VKF 2. oszt. 1926 18969. sz.

97 Uo. I. csop. 1919 2045/I. sz.

98 HL Polg. dem. forr. 1918—1919 HM 8. o. 1919 134. sz.

99 OL Prágai követség 1920 12. sz.

csoporton keresztül.¹⁰⁰ Feladatát ekkor az új csehszlovák hadsereg erejének és békeszervezésének felderítése képezte.

A Külügyminisztérium 1920 áprilisában Prágában magyar útlevélhivatalt állított fel. Bajnóczy századost — mint katonai szakelődöt — 1920. május 27-i hatállyal ehhez az útlevélhivatalhoz osztották be alkonzul címmel.¹⁰¹ Személyi ügyeit a továbbiakban ugyanúgy intézték, mint hasonló beosztásban levő társaiét. 1920. augusztus 1-el áthelyezték hivatalosan is a vezérkarba, szolgálaton kívüli viszonyban.¹⁰² 1922-től a prágai magyar külképviseleti hatóság valóságos követségként működött. Bajnóczy József követségi titkári címet kapott.

A katonai szakelődönak a következő tényezőket kellett elsősorban figyelemmel kísérnie: a csehszlovák belpolitikában esetleg megfigyelhető balratolódást, a kommunista hatalomátvétel lehetőségeit, az autonómiára törekvő szlovák politikai tényezők tevékenységét, s kisebbségi problémákat, elsősorban a magyar kisebbség magatartását, az irredenta szervezetek tevékenységét. Külpolitikai tekintetben: Csehszlovákiának az antant hatalmakhoz fűződő kapcsolatait, elsősorban a katonai jellegűeket, a szomszéd államokkal való viszony alakulását, így lengyel vonatkozásban a tescheni kérdést, a csehszlovák—osztrák közös fellépést a magyar monarchisztikus törekvésekkel szemben, a pánszlávizmus megnyilatkozásait (e tekintetben elsősorban a csehszlovák hadseregben szolgálatot teljesítő emigráns oroszok létszámát, alkalmazási területeit), és nem utolsósorban a kialakuló csehszlovák—jugoszláv—román hármasszövetséget. A prágai magyar katonai szakelődönak kiemelt fontosságú feladata volt a csehszlovák hadseregre vonatkozó mindennemű anyag megszerzése.

Bajnóczy József neve 1922-ben belekerült egy kémkedési ügybe. A Narodny Listy című prágai lap 1922. október 6-i száma az eset részletes ismertetése után így ír: „Itt kétségtelenül a magyarság javára folytatott messze kiterjedt hírszerző tevékenységgel állunk szemben, amelynek vezetője dési Bajnóczy József, a prágai magyar követség titkára volt. Bajnóczy a magyar vezérkar tisztje és miután Magyarországnak a békeszerződések értelmében nem áll jogában katonai attasékat tartani, Bajnóczy a követségi titkár leple alatt működött.” A lap még mindehhez hozzáfűzte: „Hasonlóképpen jár el Magyarország Berlinben is, ahol ezt a szerepet Abele vezérkari ezredes játssza; továbbá Bécsben, ahol Lehóczky tábornok az intéző.”¹⁰³

Bajnóczy visszahívása elkerülhetetlenné vált. Erre hivatalosan 1923 februárban került sor.¹⁰⁴ Egyelőre a Központba helyezték, ahol megkezdte felkészülését új kiküldetésére: a HM VI. főcsoportja Bajnóczy Józsefet az újonnan felállított szófiai követségre jelölte katonai szakelődönak. Utódja Fleischhacker Rezső vk. százados lett. A prágai követségre való áthelyezése 1923 áprilisban történt meg. Fleischhacker a Külügyminisztériumtól követségi attaséi címet kapott.¹⁰⁵

Fleischhacker Rezső a szolgálat legtehetségesebb tagjai közé tartozott. Az első világháború idején, a Károly-kormányzat időszakában és a Vörös Hadseregben is Stromfeld Aurél segédtisztje volt. A Tanácsköztársaság bukása után a „nemzeti hadseregben” vállalt szolgálatot: a Fővezérség II. (hírszerző) csoportjánál működött. 1922-ben beosztották a rigai hadifogoly-kicserélési bizottságba. A Szovjetunióról küldött alapos és megbízható jelentései alapján a vezérkar számításba vette őt a katonai szakelődői szolgálatra a Szovjetunió vonatkozásá-

100 HL VKF II. csop. 1920 202/7. sz.

101 OL Bécsi követség 1921 3469. sz.

102 HL HM Eln. A. o. 1920 76554. sz.

103 OL Sajtólevéltár, MTI Könyvatomosok 1922. okt. 7. 1442. k.

104 Külügyi Közlöny, 1923. február 28.

105 Budapesti Közlöny 1923. március 11. és Külügyi Közlöny 1923. április 15.

ban. Mint látni fogjuk, a körülmények másként alakultak: Fleischhacker százados Prágába került.

Szolgálatát kitűnő tehetséggel látta el. Azon kevés katonai szakelődő közé tartozott, aki fedőfoglalkozását, a külügyi beosztást is lelkiismeretesen ellátta. A külügyminiszter a minisztertanács 1923. november 16-i ülésén előterjesztést tett arra, hogy Fleischhacker Rezső követségi attasénak II. o. követségi titkári címet adományozzanak. Indoklásában idézte br. Villani Frigyes megbízott követ véleményét, amely szerint Fleischhacker „...nem csupán a szakmájába vágó ügyeket látja el a legnagyobb pontossággal, hanem a követség politikai és adminisztratív ügykörébe eső egyéb munkákat is a legnagyobb ügyességgel végzi. Széles körű ismeretei, kifejtett érzéke a politika jelenségei iránt és ezenfelül értékes jellembeli tulajdonságai érdemessé teszik erre a címre.”¹⁰⁶ A cím megadására 1923. december 5-én került sor.¹⁰⁷

Fleischhacker Rezső 1926 júliusig töltötte be Prágában a katonai szakelődői tisztet.¹⁰⁸ Katonai rendfokozata ekkor őrnagy volt. Hazatérése után a 2. osztályon teljesített szolgálatot. Újabb kiküldetése előtt, 1927 decemberben Andorka névre magyarosította idegen hangzású nevét. Ugyanabban a hónapban kinevezték Varsóba katonai attasénak.¹⁰⁹

Belgrád

A Fővezérség többször idézett külpolitikai emlékirata Jugoszlávia vonatkozásában bonyolult külpolitikai feladatok megoldását tűzte a magyar diplomácia elé. Horthy a délszláv államnak szerepet szánt Románia diplomáciai bekerítésében, ugyanakkor hasznot akart húzni annak belső ellentéteiből. Jó viszonyt akart kiépíteni Szerbiával a Románia elleni együttműködés reményében, ugyanakkor fel akarta használni a horvát szeparatista mozgalmat a jugoszláv állam bomlasztására. Meg akarta nyerni a horvát tisztikar szimpátiáját a Magyarországhoz való csatlakozás érdekében, ugyanakkor táplálni akarta a szerb tisztikar Magyarországgal szembeni feltételezett kedvező hangulatát, amelynek alapját a románellenességben látta. Mindezeket a politikai célkitűzéseket óvatosan, titokban kellett volna megvalósítani, hogy Magyarország sem az egyik, sem a másik irányban ne exponálja magát. A memorandum kiemelte, hogy „... a szerbekhez való jó viszony megerősítése tekintettel a különös nehézségre egy kiváló, erre különösen alkalmas diplomáciai kiküldöttet követel.”¹¹⁰

A Fővezérség a maga részéről egy igen jól képzett, a jugoszláviai viszonyokat kitűnően ismerő vezérkari tisztet javasolt a Belgrádban működő magyar külképviselet mellé katonai attasénak: Marsik Jenő századost. Nevével már találkoztunk: a Hadügyminisztérium 1918 novemberében katonai meghatalmazottnak szemetelt ki Belgrádba, de a viszonyok akkor kiküldetését megátolták. Marsik Jenő egész katonai pályafutása Horvátországban játszódtott le. 1902-ben avatták hadnaggyá és a zágrábi 25. honvéd gyalogezredhez helyezték. A Hadiiskola elvégzése után ugyancsak a zágrábi VII. honvédkerületi parancsnokságon teljesített szolgálatot vezérkari tisztként. A háború idején a Hadsereg főparancsnokság balkáni pótlásügyi osztályán szolgált. Magyarul, németül és horvátul tökéletesen beszélt, franciául és olaszul igen jól.¹¹¹

Marsik Jenő 1920. február 1-én érkezett Belgrádba.¹¹² Feladatkörére vonatko-

106 OL Min. tan. jkv. 1923. nov. 16.

107 Külügyi Közlöny, 1924. január 31.

108 Uo. 1925. július 20.

109 HL HM Titkos 8. oszt. 1927 83656. sz. és Kormányzói elhatározás 1927. 539. titk. sz.

110 HL VKF I. csop. 1919 2045/I. sz.

111 Uo. IV. csop. 1919 4449. sz.

112 Uo. II. csop. 1920 210/109. sz.

zó írásos utasítás nem maradt fenn. Jelentéseiből kiiderül, hogy az általános politikai, katonapolitikai témák mellett a jugoszláv hadsereg helyzetének felderítése képezte fő feladatát. Mint a többi kisantant országban, így Jugoszláviában is ügynöki úton igyekezett a katonai szakelőadó a szükséges hírek és dokumentumok birtokába jutni. Erre a célra a Központ jelentős összegeket bocsátott rendelkezésére.¹¹³

A Jugoszláviával, vagy annak egyes alkotóelemeivel kapcsolatos remények — mint ahogy ez más vonatkozásokban is történt — nem váltak be. Marsik Jenőnek már 1920. március 18-án jelentenie kellett: „Minden külső jel arra mutat, hogy a közelmúlt napokban Jugoszlávia, Csehszlovákia és Románia között a sokat rebesgetett katonai konvenció véglegesített, minél az újszülöttet Franciaország tartotta a keresztvíz alá.”¹¹⁴ Bár a „kisantant” szerződéseket csak később írták alá, 1920 elején Belgrádban már érzékelhető volt, hogy a Magyarország körül egy szövetségi alakul, amelynek az a célja, hogy meghiúsítsa a békeszerződések területi döntéseinek revízióját és a Habsburg restaurációt.

Az ellenséges politikai légkör rányomta a bélyegét a belgrádi magyar katonai szakelőadó helyzetére is. A jugoszláv elhárítás éberen figyelte minden lépését. A második királypuccs napjaiban — 1921 októberében — már valóságos rendőri felügyelet alatt állt. A hatóságok célja ezzel a nem is titkolt megfigyeléssel az volt, hogy megakadályozzák Marsik századost abban, hogy felderítse a magyarországi eseményekkel kapcsolatos jugoszláv csapatmozdulatokat. Az elhárítás körülvetette embereivel a külképviselőt épületét és ellenőrizte az érkező postát is.¹¹⁵

A magyar kormány retorziót alkalmazott a belgrádi külképviselővel kapcsolatos jugoszláv eljárás miatt. Milojevics budapesti jugoszláv követ 1922 februári bemutatkozó látogatása során magyar részről elmulasztották a szükséges külsőségeket, ami miatt a követ tiltakozott, és nem ment el a kormányzóhoz. Az incidenst kihasználva Bánffy külügyminiszter visszautasította Body jugoszláv katonai attasé fogadását.¹¹⁶

A diplomáciai háború tovább folytatódott. A magyar kormány 1922 tavaszán kieszközölte két jugoszláv diplomata visszahívását, amire a belgrádi hatóságok azzal válaszoltak, hogy Marsik Jenő visszarendelését kérték, arra hivatkozva, hogy Marsik a háború idején Belgrádban teljesített szolgálatot. A magyar külügyminiszter ebbe beleegyezett, így a vezérkar kész helyzet elé került. A VI—2. osztály a felváltásra a következő módozatot alkalmazta: Stojakovics utasította Marsik Jenőt, hogy kérjen szabadságot, és a szabadság ideje alatt adjon be kérelmet a felváltásra, a Honvédelmi Minisztérium e kérvény alapján a Külügyminisztériumnál kieszközli a visszahívást és egyúttal intézkedik a pótlásra.¹¹⁷

Marsik Jenő százados 1922. május végén elutazott a jugoszláv fővárosból. A belgrádi katonai szakelőadói hely ezután egy ideig betöltetlen maradt.

Marsik Jenő hazarendelése után a Honvédelmi Minisztérium Szmazsenka Nándor nyugalmazott vk. ezredest jelölte katonai szakelőadónak Belgrádba. A minisztertanács előterjesztésére a kormányzó 1922. november 21-i hatállyal I. o. konzullá nevezte ki.¹¹⁸ Szmazsenka ekkor Bécsben a Hadilevéltárban teljesített szolgálatot a Felszámoló Bizottság tagjaként. 1923 januárban hazarendelték. A Külügyminisztériumban kézhez kapta a konzuli kinevezésről szóló ok-

113 Uo. 1920 23917, 23918. sz.

114 Uo. 1920 327/117. sz.

115 Uo. 37120. sz.

116 OL Sajtólevéltár, MTI Könyvnyomtatás 1922. február 14. 1436. k.

117 HL VKF 2. oszt. 1922 26420. sz.

118 OL Min. tan. jkv. 1922. október 27. és Budapesti Közlöny 1922. december 1.

mányt és egy január 17-én kelt rendeletet, hogy haladéktalanul utazzék új állomáshelyére, Belgrádba. A kiküldetést azonban az elutazás előtti utolsó percekben leállították.¹¹⁹ Feltehetőleg káderproblémák játszottak szerepet ebben a döntésben: a régóta tervezett revali katonai szakelődadói hely megszületése és az üresen álló belgrádi hely betöltése egyszerre jelentkezett azzal a problémával, amelyet Bajnóczy Prágából való kényszerű távozása vetett fel. Bajnóczy pótlását Fleischhacker Rezsővel oldották meg, akit eredetileg Revalba szántak, a revali beosztásba később Szmazsenka került, míg a belgrádi hely betöltésére ismét Siller Antal vk. őrnagy személye került előtérbe.

A minisztertanács 1923. március 9-i ülésén hozzájárult ahhoz, hogy a külügyminiszter előterjesztést tehesen a kormányzónak Siller Antal vk. őrnagy II. o. követési titkárrá való kinevezésére. Daruváry Géza megbízott külügyminiszter indoklásában előadta, hogy „... a honvédelmi miniszter úr a hónapok óta már betöltetlen belgrádi katonai szakelődadói állást a gondozásra bízott érdekekre való tekintettel minél előbb betölteni kívánja.”¹²⁰ Siller Antal követési titkári kinevezése és a belgrádi követséghez való beosztása 1924 márciusában megtörtént.¹²¹

Siller Antal „White” néven írta alá jelentéseit. A VI—2. osztály jugoszláv iskolát. A háború után a honvédségnél folytatódott katonai pályafutása. A Vörös Hadsereg parancsnokságának hadművelési csoportjánál teljesített szolgálatot és ugyanezen a területen tevékenykedett később a Fővezérségnél, illetve a vezérkarnál. Kitűnő nyelvismeretei révén 1920-tól katonadiplomáciai természetű feladatok végzésével bízták meg: a Honvédelmi Minisztérium Békeelőkészítő Osztályán majd az elnöki D osztályon dolgozott. 1919 végén számításba vették a belgrádi katonai szakelődadói hely betöltésére, de akkor a közben szolgálattételre jelentkezett Marsik Jenő mellett döntöttek.

Siller Antal „White” néven írta alá jelentkezéseit. A VI—2. osztály jugoszláv ügyekkel foglalkozó „c” alosztálya 1923. április 25-én készítette el „White kioktatásának programját”.¹²² Az ügyirat nem maradt meg.

*

Az ellenforradalmi Magyarország politikai és katonai vezetése a katonai attasé szolgálat rejtett felállításával revansista, revizionista külpolitikájához kívánt megfelelő apparátust létrehozni. Lehetett volna más politikát is folytatni — a békeszerződés teljesítésének politikáját. Amennyiben azonban a vezetés az utóbbi lehetőséget elutasítva külpolitikai céljai elérésének érdekében valamely új európai háborúba való bekapcsolódást elkerülhetetlennek tartott, akkor logikus volt az a törekvése, hogy a nemzetközi helyzetről, annak katonapolitikai, katonai vonatkozásairól folyamatosan a lehető legpontosabb képet szerezze, még akkor is, ha ezt a tevékenységet az adott körülmények között csak a békeszerződés megsértésével lehetett folytatni. A rejtett vezérkar hírszerző osztálya, s ezen belül az álcázott katonai attasé szolgálat szakmai feladata volt, hogy a katonai vezetés számára megbízható híreket, értékeléseket nyújtson, hogy az érvényesíteni tudja katonapolitikai szempontjait az ország külpolitikájának irányításában.

A kiküldött katonai szakelődadók alapvetően reálisan, a tényekre támaszkodva

119 HL Magyar Néphadsereg HM 1947 14343. sz.

120 OL Min. tan. jkv. 1923. március 9.

121 Külügyi Közlöny, 1923. május 4. és Budapesti Közlöny 1923. április 8.

122 HL VKF 2. oszt. 1934 124279. sz.

informálták a vezérkart a „fogadó” országok politikai, katonapolitikai és katonai viszonyairól és általában a nemzetközi helyzetről. Tevékenységük feltehetően hozzájárult ahhoz, hogy az ellenforradalom első időszakában felszínre jutott kalandor elképzelések egyre inkább háttérbe szorultak és a vezető politikai és katonai körökben is felülkerekedett a nemzetközi erőviszonyok józan megítélése.

Лайош Арокаи

УЧРЕЖДЕНИЕ ПЕРВЫХ МЕСТ ПРЕБЫВАНИЯ СЕКРЕТНОЙ ВЕНГЕРСКОЙ ВОЕННОЙ АТТАШЕ-СЛУЖБЫ, 1920—1923 ГГ.

Резюме

В декабре 1919 года был заново организован центр разведки Хортистской армии, который сначала работал под названием II. управления Главного командования, а с апреля 1920 года — под именем 2 отдела генерального штаба, а после июля 1921 года — в качестве 2 отдела главного военного управления (скрытого генерального штаба).

К этому органу профессионально принадлежали те так называемые «военные специальные референты», которых генеральный штаб направлял в свои полномочные представительства за рубежом, поручая им выполнение задач военного атташе. Выполнение миссии военного атташе производилось тайно военные специальные референты назначались на скрывающие их должности консула или дипломата. Скрывать работу своих военных атташе Венгрия вынуждена была потому, что решением мирного договора, заключенного в Трианоне, она не имела возможности устанавливать военных дипломатических связей с другими государствами. Задача военных специальных референтов заключалась в сборе различного рода политической, военно-политической и военной информации, которая могла иметь значение с точки зрения ревизионистской политики вообще и для проведения некоторых запланированных акций в частности. Генеральный штаб, который оказывал большое влияние и на формирование внешней политики контрреволюционной Венгрии, с помощью сети военных специальных референтов мог осуществлять свою руководящую и контролирующую роль также и в полномочных представительствах Венгрии за границей. В 1920 году было создано восемь мест пребывания военных скрытых атташе за рубежом, а именно: в Париже, Риме, Варшаве, Вене, Берлине, Праге, Бухаресте и Белграде.

Lajos Arokay

ERRICHTEN DER ERSTEN GEHEIMEN AUSSENDIENSTPOSTEN FÜR MILITÄRATTACHES UNGARNS, 1920—1923

Resümee

Im Dezember 1919 wurde die Zentralstelle des Aufklärungsdienstes der Horthy—Armee reorganisiert die sich zuerst als Oberkommando Gruppe II., ab April 1920 als Generalstab Abteilung 2, und nach Juli 1921 als Militärische Hauptverwaltung (geheimer Generalstab) Abteilung 2 benannt, betätigte.

Zu diesem Organ gehörte sich beruflich die sog. Fachreferenten für Militärfragen an, die vom Generalstab zu den diplomatischen Vertretungen Ungarns — in Eigenschaft als Militärattachés — delegiert wurden. Die Delegation fand geheim statt: die Fachreferenten für Militärfragen wurden entweder als Konsuln oder diplomatische Mitarbeiter in getarnten Positionen eingestellt. Die Bestimmungen des Friedensvertrages von Trianon machten eine Tarnung notwendig; diese ermöglichten nämlich Ungarn nicht militärdiplomatische Kontakte herzustellen.

Die Fachreferenten für Militärfragen hatten die Aufgabe, sich alle Informationen vom politischen militärpolitischen und militärischen Charakter einzuholen, die allgemein gesehen entweder in Hinsicht auf die Politik der Revision oder zur Abwicklung einiger geplanten Aktionen von Wichtigkeit hätten sein können. Der Generalstab, der einen starken Einfluß auch auf die Gestaltung der Außenpolitik des konterrevolutionären Ungarns ausübte, konnte seine lenkende und kontrollierende Rolle sogar in den diplomatischen Vertretungen durch das Fachreferentennetz für Militärfragen geltend machen. Im Jahre wurden 8 Posten errichtet, namentlich in Paris, Rom, Warschau, Wien, Berlin, Prag, Bukarest und Belgrad.